

PEDAQOGİKA

UOT 502/504; 37.03

BAKALAVRLARIN EKOLOJİ HAZIRLIĞI SİSTEMİ VƏ EKOLOJİ
BİLİKLƏRİN FORMALAŞMASI

S.M.İSKƏNDƏROVA
Bakı Dövlət Universiteti
sevda_bdu@mail.ru

Məqalədə ekoloji hazırlıq sistemi və onun yarımsistemləri, sistemin komponentləri haqqında məlumat verilir. Bakalavrların ekoloji hazırlığının öyrədici, tərbiyəedici və inkişaf edən məqsədləri, ekoloji hazırlıq prosesinin özünəməxsus xüsusiyyətləri açıqlanır. Habelə ekoloji hazırlığın məzmununun necə formalaşdırıldığı qeyd olunur.

Açar sözlər: ekoloji hazırlıq sistemi, ekoloji təhsil sistemi, ekoloji təhsil, ekoloji problemlər, təbiət-cəmiyyət, ekoloji bilik, ekoloji mədəniyyət

Dünyanın inkişaf etmiş əksər ölkələrində “ Təbiət elmləri təhsili ” (“Ekologiya” ixtisası) istiqaməti üzrə bakalavrların ixtisas hazırlığı strukturunda ekoloji hazırlıq sisteminə böyük önəm verilir. Bu sistem təhsil prosesi komponentlərinin və təhsil proqramının məzmunu, strukturu, məqsədi, prinsipləri, qanunauyğunluqları, metodoloji və pedaqoji ideyaların fəaliyyət konsepsiyası əsasında qurulur. O, həmçinin mütəxəssisin sosial və pedaqoji fəaliyyətə aktiv şəkildə daxil olmasını təmin, sosial və professional əhəmiyyətli şəxsi keyfiyyətlərinin formalaşdırılmasına olan tələblər əsasında yaranır.

Həmin sistem ali məktəbdə çoxsəviyyəli təhsil sistemi təhsil məkanında fəaliyyət göstərir və şəxsiyyətin tərbiyəsini və inkişafını müəyyən edən sosial-iqtisadi, professional və pedaqoji şəraitin kompleksi kimi çıxış edir.

Ekoloji təhsil sisteminin təkmilləşdirilməsi və inkişaf amilləri aşağıdakı ziddiyyətlərin həlli ilə müəyyən olunur:

- intensiv hazırlıq sisteminə keçidin müasir tələbləri, optimal vasitələr və onların həyata keçirilməsi üsullarının kifayət qədər nəzəri əsaslandırılmaması arasındakı ziddiyyətlər;
- tələbələrin peşə hazırlığı və ekoloji təhsil prosesində pedaqoji təhsilin və onların mənimsənilməsi dərəcəsinin nəzəri və praktiki inkişaf səviyyəsi arasındakı ziddiyyətlər;

- ümumtəhsil məktəblərində ekoloq-pedaqoqlara olan real tələbat və əsas tədris planında tədris fənni kimi ekologiyanın olmaması arasındakı ziddiyyətlər [6].

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin İxtisas (proqram) üzrə bakalavr hazırlığının məzmununa və səviyyəsinə qoyulan məcburi minimum tələbləri müəyyən edən Dövlət Təhsil Standartında: 1. 050510. “Ekologiya” ixtisası (proqramı) (Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 12 yanvar 2009-cu il tarixli 08 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmişdir) üzrə bakalavr pilləsini başa vurmuş məzunun hazırlıq və bilik səviyyəsinə qoyulan tələblərdə [3] qeyd olunur ki, bakalavr: canlı və cansız təbiətdə baş verən proses və hadisələr haqqında tam məlumatlı olmalı, təbiəti elmi dərk etmənin müasir üsullarının imkanlarını başa düşməli, peşəkarlıq funksiyalarını yerinə yetirdikdə tələb olunan məsələlərin həlli üçün lazımı bilik səviyyəsinə yiyələnəməlidir; sistemli yanaşma əsasında peşəsi sahəsində lahiyə qabiliyyətinə malik olmalı, müxtəlif hadisələri təsvir etmək və proqnozlaşdırmaq üçün modellər qurmağı, istifadə etməyi, onları kəmiyyət və keyfiyyət cəhətdən təhlil etməyi bacarmalıdır (2.1).

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2015-ci il 19 yanvar tarixli sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası”nın həyata keçirilməsi ilə bağlı Fəaliyyət Planının “Təhsilalanların fərdi xüsusiyyətlərini nəzərə alan innovativ təlim metodları və texnologiyaları vasitəsilə təhsilin məzmununun səmərəli mənimsənilməsini təmin edən yüksək nüfuzlu təhsilverənin formalaşdırılması” adlanan 2-ci maddəsində strateji hədəf kimi “Təhsilverənlərin peşəkarlıq səviyyəsinin daim yüksəldilməsini təmin edən yeni sistemin yaradılması” (2.1) və Təfəkkürün və şəxsiyyətin inkişafına yönəldilmiş, təhsilalanların fərdi xüsusiyyətlərini nəzərə alan innovativ təlim, qiymətləndirmə metodologiyası və resursların inkişafının (2.2) göstərilməsi də ölkəmizdə bakalavrların ixtisas hazırlığında ekoloji hazırlıq sisteminin vacibliyini ortaya qoyur [1; 2].

Ekoloji hazırlıq sistemi çoxsəviyyəli ali pedaqoji təhsil sisteminə təbiət elmləri təhsili üzrə bakalavrların bütöv hazırlıq sisteminin yarım sistemidir.

Ekoloji hazırlıq sisteminin mühüm yarım sistemləri isə bunlardır:

- sistemin strukturuna, məzmununa və funksiyasına təsir edən xarici amillər (siyasi, mədəni, sosial-iqtisadi, ekoloji, pedaqoji, elmi-informasiya);
- təbiət elmləri təhsili üzrə bakalavrların ixtisas xarakteristikası, onun peşə fəaliyyəti və şəxsiyyətinin inkişafına tələblər;
- pedaqoji prinsipləri və qanunauyğunluqları, ekoloji və pedaqoji ideyaları, fənlərarası metodologiyaları, elmin və təhsilin inkişaf meyllərini özündə birləşdirən metodoloji və nəzəri əsaslar;
- ekoloji hazırlıq sisteminin komponentləri (məqsədləri, məzmunu, təlim və tərbiyənin əsasları, tədris və təlim prosesi, elmi-metodiki və maddi-texniki təchizatı, hazırlığın nəticələri);
- ekoloji hazırlıq sisteminin funksiyaları: sosial, mədəni-yaradıcı,

- dünyagörüşü, metodoloji, integrativ, professional-pedaqoji;
- ekoloji hazırlığın nəticələri: dünyagörüşü istiqamətin formalaşması, şəxsiyyətin intellektual keyfiyyətinin və ekoloji mədəniyyətinin inkişafı, ekoloji bilik və bacarığın formalaşması, peşə səriştəliliyinin təşəkkül tapmasına yardım olunması.

Sistemin komponentlərinin müxtəlif cinsliliyi ilə izah olunan nisbi müstəqilliyinə baxmayaraq, onların arasında bütöv vahid sistemdə birləşən, sisteməmələgətirən əlaqələr mövcuddur. Bu əlaqələr və asılılıqlar təlim prosesinin komponentləri və məzmunu arasında, məzmunu və məqsədləri arasında, təlimin vasitələri və metodları, metodları və formaları arasındadır.

Ekoloji hazırlıq məqsədlərinə nail olunmasının metodoloji əhəmiyyəti ali peşə təhsilinin aparıcı qanunauyğunluğu kimi şəxsiyyətin professionallaşması və sosiallaşması proseslərinin qarşılıqlı əlaqəsindən ibarətdir. Həmin qanunauyğunluq geniş nöqtəyi nəzərə malikdir. Tələbənin şəxsiyyətinin professionallaşması və sosiallaşmasının qarşılıqlı əlaqəsinin vacibliyi bakalavrların ekoloji və metodik hazırlığı qarşılıqlı əlaqəsi prinsipini qəbul etməyi tələb etdi. Bu sistemlərin başlıca əlaqələndirici amili gələcək ekoloq-pedaqoqun integrativ xarakterini müəyyən edən, məxsusi peşə səriştəliliyi və ekoloji mədəniyyətin qarşılıqlı əlaqəsidir.

Bütövlükdə ekoloji təhsil, o cümlədən bakalavrların ekoloji hazırlığı, ekologiya elminin dünyagörüşü və mədəni-yaradıcı xarakteri ilə şərtlənmiş öz məzmununun xüsusiyyətləri sayəsində, güclü inkişaf edən və tərbiyəedici potensiala malikdir.

Qlobal ekoloji proseslər və onunla əlaqəli olan, bəşəriyyəti təhdid edən problemlər, onların səbəbləri və mümkün nəticələrinin öyrənilməsi, onların qarşısının alınmasının mümkün üsullarının dərk olunması- bütün bunlar, xarakterik cizgiləri: qloballıq, noosferlik, çoxsaylı əlaqələri ilə dünyanın bütöv qəbul olunması, bu dünyada insanın yeri və rolunun dərk olunması, şəxsiyyətin yeniliklərə açıqlığı, mütəhərrikliyi, ekoloji problemlərin alternativ həlli yollarını görmək bacarığı, ümumbəşəri kontekstdə öz təcrübəsini başa düşmək olan, formalaşan ekoloji tərəkür üslubunu müəyyən edir.

Bakalavrların ekoloji hazırlığının öyrədici məqsədləri aşağıdakılardır:

- tələbələrdə təbiətin inkişaf qanunauyğunluqları, təbiət və cəmiyyətin onların ayrılmaz qarşılıqlı əlaqələri haqqında; "təbiət-cəmiyyət" sistemində ziddiyyətlərin səbəbləri haqqında biliklərin formalaşdırılmasını təmin etmək;
- dünyanın müasir elmi mənzərəsini başa düşmək məqsədi ilə ixtisas fənləri hazırlığı: ümumi ekologiya, qlobal ekologiya, Yer səthinin geoekologiyası, sosial ekologiya və etnoekologiya, insan ekologiyası, təbiətdən istifadə, regional ekologiya, ekoloji tədqiqatlar metodu, ətraf mühitin monitorinqi üzrə bilik və bacarıqların mənimsənilməsini təmin etmək;
- təbiət elmləri, humanitar və sırf ekoloji biliklərin inteqrasiyası əsasında

dünyanın bütöv elmi mənzərəsinin anlaşılması və təbiət elmləri üzrə biliklərin ekoloji nöqteyi-nəzərdən başa düşülməsini təmin etmək;

- ətraf mühitin monitorinqi, konkret tədqiqatlar məqsədi ilə eksperimental metodikanın tətbiqi üzrə, ekoloji sistemlərin tədqiqi üzrə bacarıq və vərdisləri, inkişaf edən praktiki biliklər, ekoloji fənlər üzrə laboratoriya və tədris-tədqiqat çöl praktikasını təmin etmək;
- ekologiya sahəsində bakalavrların tədqiqatçı bacarıq və vərdislərinin inkişafına kömək etmək.

Ekoloji təhsil təbii dəyərlərin onların təkrarolunmazlığı və çoxçeşidliliyini dərk etməyə imkan verən, ekoloji biliklərin yüksək qiymətli əhəmiyyəti sayəsində bakalavrların şəxsi keyfiyyətinin zənginləşməsinə yardım edir [5].

Aşağıdakı məqsədlər ekoloji hazırlığın tərbiyəedici məqsədləridir:

- təbiətin obyektiv bütövlüyünü (çoxsaylı əlaqələrlə təmin olunan) və onun dəyərlərini; insanın həyat və sağlamlığını ən ali dəyər, insanı təbiətin bir hissəsi kimi əks etdirən, dəyər yönümünün formalaşdırılması üçün şərait yaratmaq;
- təbiəti təkcə dərk etmək üçün yox, həm də emosional və estetik qəbul etmək üçün şəraiti təmin etmək;
- tələbələrdə ekoloji amirliklə uzlaşan, normativ-hüquqi xarakterli yönümün mənimsənilməsi, təbiətin qorunmasına görə məsuliyyət hissəsinin inkişafına yardım etmək.

Ekoloji hazırlığın inkişaf edən məqsədləri aşağıdakıları nəzərdə tutur:

- təbiət və cəmiyyət haqqında biliklərin inteqrasiyası əsasında qlobal elmi yönümlü dünyagörüşün formalaşmasını;
- tələbələrin ekoloji təhsili, özünütəhsili və özünütərbiyəsində tələblərin və qabiliyyətlərin, ekoloji təfəkkürün inkişafına, intellektual inkişafına yardım edilməsini;
- peşə səriştəliliyinin təşəkkül tapması üçün elmi və tədqiqat işlərində tələbatın, tədris və tədqiqat fəaliyyətinə marağın inkişafı üçün şəraitin təmin olunmasını.

Ekoloji hazırlığın strukturu və məzmununu çox vaxt humanisləşmə, informasiyalaşma, inteqrasiya meyilləri müəyyən edir.

Ekoloji şəraitin məzmununun formalaşmasına nəzəri zəmin kimi aşağıdakı didaktik qanunauyğunluqlar çıxış edir:

1. Struktur elementlərinin vəhdəti. Bu qanunauyğunluq məzmunun strukturunda fəaliyyət növlərinin, faktlarının, anlayışlarının, qanunlarının, ekoloji nəzəriyyələrin qarşılıqlı əlaqəsi ilə şərtlənmişdir.
2. Ekoloji hazırlığın məqsəd və vəzifələrindən məzmunun funksional asılılığı.
3. Ekoloji hazırlığın məzmun və prosesual tərəflərinin vəhdəti.

Bakalavrların ekoloji hazırlığının məzmununda şərti olaraq aşağıdakı komponentləri ayırmaq olar:

- ekoloji biliklər: nəzəriyyələr, qanunauyğunluqlar, prinsiplər, qanunlar,

- anlayışlar, elmi faktlar;
- fəaliyyətlilik: tədris və tədqiqat, intellektual və praktiki (ekoloji, təbiəti mühafizə) bacarıqlar;
- normativ-dəyərli komponent (dəyərlər, normalar, qaydalar).

Fəndaxili səviyyədə inteqrasiyanın həyata keçirilməsi zamanı inteqrasiya proseslərinin didaktik səviyyədən metodik səviyyəyə keçidi və ayrı-ayrı tədris fənlərinin, dərslər proqramlarının, tədris-metodik vəsaitlərin modellərinin yaradılması baş verir [5]. Belə halda ekoloji hazırlıq sistemində məzmunun strukturlaşmasının zəmini kimi təlim və tərbiyənin aşağıdakı pedaqoji prinsipləri və qanunauyğunluqları önə çıxır:

- təbiət elmləri və ekoloji biliklərin qarşılıqlı əlaqəsi;
- ekoloji və peşə hazırlığının məqsədlərinin qarşılıqlı əlaqəsi;
- nəzəri və praktiki təlimlərin qarşılıqlı əlaqəsi;
- ümumekoloji və tətbiqi ekologiya biliklərin inkişafında varislik;
- şəxsiyyətin professionallaşması və sosiallaşmasının vəhdəti.

Ali peşə təhsili Dövlət Təhsil Standartının müəyyən etdiyi “Təbiət elmləri təhsili” (“ Ekologiya” ixtisası) istiqaməti üzrə bakalavr hazırlığı təhsil proqramının məzmununa məcburi minimum tələblərin öyrənilməsi [3] bizə imkan verdi ki, ekoloji hazırlığın məzmununun komponentlərini müəyyən edək və onun əsaslarını təmsil edən kompleks tədris fənlərini aşkara çıxaraq (şək.) Bütün bu fənlər ekoloji təhsilin məqsədlərinə nail olmağa yönəlmiş və məxsusi peşə səriştəliliyinin təşəkkül tapmasına kömək edir.

Tələbələrin ekoloji hazırlıq fənninin məzmununu quran zaman biz, B.Qerşunskinin yanaşmasından istifadə etmişik. Bu zaman, əsas vəzifə elmi nəzəriyyə və onun struktur komponentlərinin mənimsənilməsidir [7]. Məzmunun işlənilib hazırlanması həmçinin İ.İlyasov və N.Qalatenkonun təklif etdiyi yanaşma əsasında həyata keçirilmişdir [8]. Bu yanaşmaya uyğun olaraq, materialın strukturlaşması təlimdə öz aralarında əsas qarşılıqlı əlaqəli bacarıqların: fənn üzrə biliklərin tətbiqi ilə nümunəvi fənn məsələlərini həll etmək bacarığı, fənn üzrə biliklərin materialında məntiqi üsulları həyata keçirmək, tədris fənni üzrə biliklərin istifadəsi ilə qeyri-standart məsələləri həll etmək, tədris işinin ümumi üsullarını həyata keçirməyi ayırmağın əsasında baş verir.

Ekoloji hazırlıq prosesinin məntiqi öz vəhdəti və bütövlüyü ilə təhsilin məqsədlərinə nail olmağa gətirib çıxaran, tədris və müəllim fəaliyyətinin bütün komponentləri arasında ümumi və əhəmiyyətli əlaqələrdə və münasibətlərdə ortaya çıxır. Biz, şəxsiyyət yönümlü yanaşma mövqeyindən ekoloji hazırlıq prosesini özündə ekoloji bilik, bacarıq, dəyər münasibətləri, norma və qaydalara yiyələnmə və mənimsənilməsi üzrə fəaliyyəti birləşdirən xarici prosesi və tələbənin şəxsiyyət və peşə əhəmiyyətli şəxsi keyfiyyətinin daxili inkişaf prosesinin vəhdəti kimi qiymətləndiririk.

“Ekologiya” ixtisası üzrə oxuyan, təbiət elmləri təhsili alan tələbələrdə təhsil məktəbləri praktikasında ekoloji təhsil və peşə hazırlığında onun realizə olunmasına olan tələblər və maraqlar aparıcı rol oynayır. Məhz bu şəxsi və

peşə maraqları və təhsilə olan tələblər təlimin səbəblərini şərtləndirir. Ekoloji hazırlıq prosesinin əsas fiquru tələbədir, lakin onun hazırlığının son nəticəsi sistemin bütün komponentlərinin onların qarşılıqlı əlaqəsində fəaliyyəti ilə və təhsil prosesinin bütün iştirakçılarının birgə fəaliyyəti ilə müəyyən olunur.

Ekoloji hazırlıq sistemi

Məqsədli komponent						
Ekoloji biliklərin, bacarıqların, vərdişlərin formalaşdırılması	Tədqiqat bacarığının inkişafı, şəxsiyyətin intellektual inkişafı	Dəyər yönümlərinin formalaşdırılması	Qlobal elmi yönümlü dünyagörüşün formalaşdırılması	Ekoloji mədəniyyətin formalaşması	Ekoloji təhsil sahəsində peşə fəaliyyətinə marağın inkişafı	Peşə sərəştəliliyinin təşəkkül tapmasına kömək olunması

Məzmunlu komponent

Ümumi ekologiya	Qlobal ekologiya	Yer səthinin geoeekologiyası	Sosial ekologiya və etno-ekologiya	İnsan ekologiyası	Təbiətdən istifadə
Regional ekologiya		Ekoloji tədqiqatların metodları		Ətraf mühitin monitorinqi	

Təşkilati-prosesual komponent

Hazırlığın məqsədləri						Prosesin təşkili		Fəaliyyətin mərhələləri		Tələbələrin fəaliyyəti	
Təlimin formaları						Təlimin metodları: tədris və tədqiqat					
Auditoriya			Auditoriyadan kənar			Texnologiyalar, informasiya, modul təlim, əməkdaşlıqda təlim, layihə təlimi			Təlim vasitələri		
Mühazirələr, laboratoriya, praktiki məşğələlər, seminarlar			Tədris-tədqiqat praktikasısı		Müstəqil iş				Maddi informasiya texniki		
									Didaktik		

Qiymətləndirici-nəticəli komponent

Ekoloji bilik və bacarıqların, dünyagörüşü istiqamətin formalılığı. Tədqiqatçı bacarığın formalılığı.	Ekoloji mədəniyyətin inkişafı	Şəxsiyyətin intellektual inkişafı	Dəyər yönümlərinin inkişafı	Ekoloji və pedaqoji qabiliyyətin inkişafı
---	-------------------------------	-----------------------------------	-----------------------------	---

Ekoloji hazırlıq prosesi aşağıdakılardan ibarət olan özünəməxsus xüsusiyyətlərə malikdir;

1. Tələbələrin ekoloji nəzəriyyələri, konsepsiyaları, qanunları və qanunauyğunluqları mənimsəməsi və elmi tədqiqat işlərində onların payının artması üzrə idrak fəaliyyətinin təşkilini nəzərdə tutan nəzəri təlimin güclənməsi hesabına tələbələrdə ekoloji savadlılıq səviyyəsi və ekoloji hazırlığın əsaslılığının yüksəlməsi.
2. Ekoloq-pedaqoqun funksiyalarının genişlənməsi ekoloji təhsil sahəsində bu fənlər üzrə fəaliyyət növlərinin başqa şəkllə salınması bacarığını formalaşdıran və tələbələr tərəfindən ekoloji fəaliyyətin müxtəlif növlərinə malik olmanı aktivləşdirən təlimin metod və formalarının hazırlıq prosesinə daxil edilməsini tələb edir. Sonuncular gələcək ekoloq-pedaqoqun peşə fəaliyyəti vasitəsi olub, ekoloji bilik, bacarıq və vərdişlərin mümkün nəticəsidir.
3. Ekoloji təhsil sahəsində gələcək pedaqoqların peşə fəaliyyətinin mütəhərrikliliyi və sürətlə hərəkətmə qabiliyyətinin inkişafı ekoloji fənlərin məzmununun mənimsənilməsində tələbələrin aktiv mövqeyinin təşəkkül tapmasına yardım edən və bununla eyni zamanda tələbələr tərəfindən həmin pedaqoji texnologiyalarla öz gələcək pedaqoji fəaliyyətinin növü kimi onları mənimsəməyə kömək edən pedaqoji texnologiyaların tələbələrin hazırlıq prosesinə daxil olunmasının zəruriliyini müəyyən edir.
4. Ekoloq-pedaqoqun çoxfunktional xarakterli (ekoloji təhsilin fasiləsizliyi, ümumiliyi və məcburiliyi prinsiplərinin tələbləri və ümumi təhsil sisteminin dinamik şəraiti ilə əlaqədar) güclənməsi nəinki tədris fənni fəaliyyəti, həm də elmi-tədqiqat fəaliyyəti üzrə inkişafa kömək edən çöl praktikası və laboratoriya məşğələlərinə xeyli pay ayırmaqla ekoloji hazırlıq prosesinə daxil edilməsini tələb edir.
5. Ekoloji hazırlığa təhsil prosesinin prosesual məzmunlu və şəxsiyyət yönümlü inkişaf edən komponentlərini birləşdirmək məqsədi ilə təkcə bilik və bacarığın daşıyıcısı kimi yox, həm də ümumbəşəri mənəvi-əxlaqi və peşə dəyərlərinin daşıyıcısı olan tələbənin şəxsiyyətinin inkişafı və onun formalaşmasını təmin edən, metodlar, metodik üsullar və vasitələr daxil edilmişdir. Bununla əlaqədar olaraq hazırlıq prosesində xüsusi verilmiş şəraitdə müstəqil və məsuliyyətli qərarların qəbul olunmasını tələb edən, vəziyyətdən asılı olan məsələlərin və yaradıcı tapşırıqların həlli üzrə tələbələrin fəaliyyəti geniş təşkil olunmuşdur.
6. Tələbələrdə başqalarının fikirlərinə hörmət və dözümlülük, ünsiyyət qurmaq kimi keyfiyyətin inkişafının vacibliyi, ekoloji hazırlıq prosesində kollektiv, qrup və fərdi təlim formaları və fəaliyyət üsullarının uzlaşmasını tələb edir [6].

Beləliklə, ekoloji hazırlıq sistemi özündə ali pedaqoji təhsilin çoxsə-

viyyəli strukturunda inkişaf edən açıq sistemi təmsil edir. Ekoloji hazırlıq sisteminin komponentləri inteqrasiyaedici xarakterə malik olan, tələbənin şəxsiyyətinin keyfiyyəti və peşə xüsusiyyətləri, şəxsiyyətinin inkişafında aşkara çıxan, tələbələrin hazırlığının nəticələri, elmi-metodik və maddi-texniki təchizatı, tədris və təlim prosesi, təlim və tərbiyənin səbəbləri, məzmunu və məqsədidir. Ekoloji hazırlıq sisteminin funksiyaları kimi sosial, mədəni yaradıcı, dünyagörüşü, metodoloji, inteqrasiyaedici, professional-pedaqoji funksiyalar çıxış edir.

Ekoloji hazırlığın məzmunu ekoloji hazırlıq fənlərinin hesabına formalaşdırılır və özündə nəzəri və tətbiqi xarakterli təbiət elmləri, ümumi ekoloji və xüsusi ekoloji biliklər sistemini, intellektual və praktika yönümlü fəaliyyət növlərinin sistemini, ekoloji ideyalar, dəyərlər, normalar və qaydaları təmsil edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasında Təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası. Bakı, 24 oktyabr, 2013.
2. Azərbaycan Respublikasında Təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyasının həyata keçirilməsi ilə bağlı Fəaliyyət planı. Bakı, 19 yanvar, 2015.
3. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Təhsil Standartı, 050510- "Ekologiya" ixtisası (proqramı). Bakı, 2009.
4. Mərdanov M. Azərbaycan təhsili yeni inkişaf mərhələsində. Bakı: Çapıoğlu, 2009.
5. Əlizadə Ə., Əlizadə H. Yeni pedaqoji təfəkkür: psixopedaqogikaya giriş. Monoqrafiya. Bakı: 2008, 479 s.
6. Гаджиев М.М. Методологические и теоретические основы экологической подготовки студентов в структуре многоуровневой системы образования в педагогическом университете: Монография, Махачкала, 2005, 135 с.
7. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века. М: Совершенство, 1998. 608 с.
8. Заир-Бек Е.С. Основы педагогического проектирования: учеб.пос. СПУ: Просвещение, 1995, 233 с.

СИСТЕМА ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ И ФОРМИРОВАНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ У БАКАЛАВРОВ

С.М.ИСКЕНДЕРОВА

РЕЗЮМЕ

В статье даются сведения о системе и подсистеме экологической подготовки и о компонентах системы. Раскрываются учебные, воспитательные и развивающие цели экологической подготовки, своеобразные особенности процессов экологической подготовки бакалавров. А также отмечается формирование содержания экологической подготовки.

Ключевые слова: система экологической подготовки, система экологического образования, экологическое образование, экологические проблемы, природа-общество, экологические знания, экологическая культура.

**BACHELORS' ECOLOGICAL TRAINING AND FORMATION
OF ECOLOGICAL KNOWLEDGE**

S.M.ISKANDAROVA

SUMMARY

This article provides information about the system of environmental education and its components, and discloses the peculiarities of the educational processes in environmental education of bachelors, and the educational and developing aims of formation of ecological knowledge.

Key words: environmental training, the system of environmental education, environmental education, environmental issues, nature, society and ecological knowledge, ecological culture.